

DE VERGETEN EXPEDITIE

NAAR DE SIPALIWINI IN HET VOETSPoor VAN ORNSTEIN EN VAN DER LINGEN

Dit reisverhaal is gebaseerd op een verslag van Drs. M.A.M. Ornstein, opgesteld voor en gepubliceerd door de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst te Paramaribo, juli 1963.
Foto's Ornstein en Vd Lingen
Samenvatting: R.Norde reinoud.norde@gmail.com

Op 12 februari 1963 arriveren op het vliegveld Paloemeu de tien deelnemers aan de GMD expeditie naar de Sipaliwini. Het zijn de geologen Ornstein en Van der Lingen met hun veldassistenten Graanoogst en Hunkar, vergezeld door een klein aantal Indiaanse en Boslandcreoolse arbeiders (in totaal tien personen).

Het doel van de tocht is een studie te maken van de geologische gesteldheid van het grensgebied tussen de Boven Tapanahoni en het stroomgebied van de Sipaliwini.

Onderweg zullen gesteentemonsters verzameld worden.

Allereerst worden de expeditiepullen gesorteerd en gewogen. De eerste vier dagen wordt gereisd per korjaal, maar daarna wordt het lopen door modderig regenwoud en zuigende zwampen. Het is dus belangrijk het gewicht beperkt te houden zonder van de honger om te komen. Ornstein ontwerpt zelfs een model voor het berekenen van de optimale verhouding tussen het totale draaggewicht, de duur van de expeditie en het aantal dragers. Per dag wordt nauwkeurig bijgehouden wie wat draagt. Daaruit blijkt overigens dat de expeditieleiding niet wordt gespaard bij de verdeling van de lasten.

Donderdag 14 februari valt het startschot. *'Geen powisi viel hierbij ter aarde, geen manna vanuit de hemel, slechts regen. Een voorteken voor het verloop van de expeditie, waarbij de maaltijden karig waren voorzien van wildvlees, doch rijkelijk besproeid, niet door Heineken bier, maar door een ander hemels vocht, neen ook niet Parbo maar door regen'* Aldus levensgenieter Ornstein.

Met twee korjalen vaart men nu de Boven Tapanahoni op, ploeterend door woeste stroomversnellingen zoals de Loth vallen en de bovenste Lada soela. Na vier dagen bereiken zij het punt waar een indianenpad richting Toemak Hoemak gebergte begint. Onderweg wordt de Trio-indiaan Piekoemie ziek, naar eigen zeggen door de magische invloed van de pijajman ('medicijnman') Tamenta, die bezwaar zou hebben tegen deelname van Piekoemie aan de expeditie. Ornstein weet deze ban op een elegante manier te breken, door te suggeren dat Tamenta hem in een rechtsstreeks gesprek alsnog zijn zegen had gegeven. Piekoemie geneest als bij toverslag.

Prompt hakt nu een andere indiaanse helper, de Wajana Enissi, zich in de knie. De wond is zo ernstig dat Enissi, begeleid door twee Boslandcreolen, terug moet naar het dorp Paloemeu voor een medische behandeling.

Van de tien man sterke expeditieploeg zijn er dus nog zeven over om de voettocht naar de Sipaliwini te beginnen. Een riskante onderneming, er mag niets meer mis gaan.

De expeditie is nu aangeland bij de Pelulikreek. Denkt men. Hier begint het indiaanse grenspad. Denkt men.

De zeven lopers, hier bij een door generaal Rondon in 1930 geplaatste grenspaal. Zittend vlnr Adam Deel, opzichter Graanoogst en drs Ornstein. Staande vlnr Humprey Boddo, Piekoemie, opzichter Hunkar en dr Van der Lingen. Foto Ornstein.

Na twee en een halve dag zoeken wordt het begin van het pad gevonden nadat Piekoemie een intelligente uiteenzetting heeft gegeven over de ligging van de grenspaden door middel van stokjes (zie pg 3).

Zo begint op woensdag 20 februari de voettocht naar het zuiden. Al meteen de volgende dag beginnen de moeilijkheden. *'..verder liep alles tegen: stortregens, lage gedeelten van het bos over kilometers afstand geïnuundeerd, pinapalmzwampen waar de laarzen in de vette modder vastzogen, sterk gezwollen kreken welke overgestoken moesten worden balancerend over een diep onder water liggende, al dan niet zichtbare boomstam in de sterke stroom of over wiebelende stammetjes in de lucht.'*

Doodmoe, koud en drijfnat slaan ze hun kamp, Boetoe 7, op. Ze hebben in acht uur slechts 6,8 kilometer afgelegd.

Geregeld raken zij het pad kwijt. *' De vooroplopende gids Piekoemie zei dan zacht en spijtig " Passi lassi".....Als na enig zoeken de passi nog niet teruggevonden was, stond Piekoemie stil, deed zijn draagkorf af, bracht z'n hand aan zijn kin en stond korte tijd in diepe concentratie te staren voor hij op zoek ging. Na enige tijd klonk dan vol zijn – volgens bosgewoonte met hoge stem geroepen – " oe-oe-oe-oe". Het deed me telkenmale denken aan een modern frans toneelstuk'.*

*De Trio-gids Piekoemie geeft met takjes de loop van de verschillende indianenpaden aan.
Foto Ornstein.*

De zwaarste etappe is op vrijdag 22 februari. Zwaarbeboste, steile en spekgladde heuvelruggen zorgen ervoor, dat in tien uur maar vijf kilometer wordt afgelegd. De zorgen om de mondvoorraad nemen toe.

Als ze 's avonds hun kamp opslaan (boetoe 8), beweert Hunkar dat ze zich in Brazilië bevinden. Zou het?

's Nachts ligt Ornstein zich in zijn hangmat af te vragen wie allemaal in deze kampplaats overnacht zouden kunnen hebben. De gehandicapte Tamenta? Findlay met zijn militairen? Generaal Rondon met zijn vijftig dragers?

Zaterdag 23 februari ontdekt men langs het pad een twee meter hoge, vierzijdige, obeliskvormige houten paal met de inscriptie I F (Inspeção de Fronteiras), geplaatst door generaal Rondon in 1930. Zie ook foto pg 1.

Niet ver daar vandaan bevindt zich de door admiraal Kayser geplaatste grenspaal 27, door KLM Aerocarte verkeert ingetekend op de CBL kaart. Zeer verwarrend.

Ornstein: *'Ik moet de lezer dan ook sterk afraden om grenspalen te gaan zoeken.'*

De volgende dag volgen ze een grote kreek die naar het zuid-westen lijkt te stromen. Is dit dan toch weer Suriname? De stemming wordt er niet beter op als ook de jachtbuit minimaal is: één kleine anamoe in drie dagen. Irritaties alom.

's Nachts klopte een sjwitimoffo (lekkernij) aan mijn deur, in de gestalte van een kapassi (gordeldier). Aangezien ik niemand wekte om hem te schieten, daar dit voorwereldlijke dier mijn speciale sympathie geniet, zoals trouwens de meeste dieren, zou nu ook iedereen boos op mij zijn.'

Na dit dieptepunt komt op maandag 25 februari een omslag naar droog en zonnig (voor zover men daar in het bos iets van merkt) weer. Er klinkt weinig “passi lassi” en voor de verandering is er succes met de jacht. De langverwachte pakira (soort wild zwijn) wordt geschoten, ter plaatse geslacht en onder de manschappen verdeeld. Geraapte powisi-eieren ploffen met een luide knal tijdens het poffen.

Maar waar is nu de grens? Ornstein begint al te fantaseren dat hem onsterfelijkheid aan het Surinaamse firmament deelachtig zal worden als hij kan aantonen dat Suriname 25 km² groter is dan tot nu toe gedacht. Alles hangt af van de loop van de Koeroepini. Heeft er een “rivierroof” plaatsgevonden, waardoor de gehele Boven Koeroepini nu richting Suriname afwatert?

Er is iets anders aan de hand. Sterk magnetische mineralen hebben de kompassen onbetrouwbaar gemaakt.

Zuid-west blijkt zuid-oost te zijn. Jammer.

Het is nu duidelijk dat de expeditie zich al drie dagen op Braziliaans grondgebied bevindt en dat er dus gesteentemonsters verzameld zijn in Brazilië in plaats van in Suriname. Maar ach, verzucht Ornstein, de geologie stoort zich niet aan staatsgrenzen.

Op de zevende loopdag, dinsdag 26 februari, besluiten Ornstein en zijn mannen niet naar de westelijk gelegen Palaimesavanne te gaan (onduidelijk pad, duurt te lang, te weinig voedsel), zoals oorspronkelijk de bedoeling was, maar een Triodorp aan de Paroe te bezoeken. Hier kunnen ze ‘bijtanken’ en misschien extra dragers in dienst nemen. Uit vreugde om dit goede vooruitzicht steekt Piekoemie de savanne in de brand.

‘De vlammen grijpen in het na twee zonnige dagen kurkdroge gras snel om zich heen, zo snel dat wij op een gegeven moment door het vuur zijn ingesloten en bepakt en bezakt door de loeiende vlammen moeten rennen en springen’

Ornstein omringd door vlammen. Foto VdLingen

Eindelijk bereiken ze op hun laatste krachten de Paroe, een vlot stromende zijrivier van de Amazone. Het is 28 februari, het einde van de middag, als ze na negen uur lopen door het bos plotseling de grote savanne voor zich zien. *'Het licht is verblindend. De zon schijnt weer na een korte, hevige regenbui die ons doet rillen. Voor ons ligt de Trionederzetting, acht hutten, een groot dorp.'*

Pouso Tirio, ze hebben het gehaald.

De kleine, zwaarbeladen, baardige stoet brengt grote verwarring onder de Trio's. Rennen, lachen.

Een Duitse Franciscaner missiepater, Frei Lamberto, heet hen hartelijk welkom.

Maar eerst een heerlijk bad in de rivier. Over de palenbrug komt op dat moment een lange, kleurige stoet indianen, gevolgd door nog een missiepater, een militaire vlieger en een verpleger. *'De kennismaking, geheel of gedeeltelijk in adamskostuum, aan de Paroeoever was de merkwaardigste die ik ooit meemaakte, waarschijnlijk voor beide partijen.'*

's Avonds koffie!!

De expeditie met hun Braziliaanse vrienden. Foto Ornstein.

Na de zondagse kerkdienst wordt door de missionarissen, nu in pij, tabak uitgedeeld. Het Surinaamse gezelschap kijkt hier van op. De Amerikaanse zendelingen van de Surinam Interior Fellowship houden de Trio's voor, dat roken een ernstige zonde is.

Ornstein, zelf een hartstochtelijk roker (Anchor sigaretten), geeft toe dat roken ongezond is, maar heeft zo zijn eigen opvattingen over dit 'elfde gebod'. Hij schrijft: *'Aangezien ik af en toe gaarne iemand mee in de zonde sleep, leid ik soms met klein satanisch genoeg een indiaan in de verzoeking en presenteer hem een Anchor.'*

*Sommigen weigeren, maar de meesten accepteren maar al te graag, zeker als zij uit het zicht van de zendingspost Paloemeu zijn.
Ik ken een Trio die zelfs principieel rookt (en omdat hij Anchor lekker vindt), zeggende dat hij "de Amerikaan" (d.i. de zendeling) zelf pijp heeft zien roken op een avond.*

*Ornstein en zijn kleine genoegens ... Hij maakt hier duidelijk, dat hij een Trio kookpot van een bepaalde afmeting wil kopen. Op de voorgrond een casave-pers (matapi)
Foto VdLingen*

*In het dorp voelen Ornstein en Van der Lingen zich al snel op hun gemak
'Opvallend in Pouso Tirio, letterlijk rustplaats van de Trio's, is overigens de veel vrijere en plezieriger sfeer, vergeleken met de nederzetting aan de Paloemeu..... Misschien is het de methode van kerstening.*

Aan de expeditie worden nu zes dragers toegevoegd, allen Trio-indianen uit Pouso Tirio. Het zijn Amoekudupiefri, Awènga, Sepi, Pesseij, Sedai en Toropfhi. Sommigen met fraaie tekeningen op de huid in grijs-zwarte inkt, een enkeling met een zwart colbertjasje. Ornstein spreekt nu de “trein” toe over hun taak en verklaart zich akkoord met de bedongen betaling in goederen. Op geld stellen zij geen prijs.

Op 1 maart om half tien plaatselijke tijd start een vliegtuigje om een dropping te gaan uitvoeren op de airstrip Sipaliwini (in Suriname). Er moet een telegram verstuurd worden naar de GMD om de nieuwe situatie (twee dagen achter op tijdschema) uit te leggen.

Om technische redenen kan er vanuit Brazilië geen radiotelefonisch contact gemaakt worden met Suriname.

Dan dit telegram maar afwerpen op de Sipaliwini airstrip met het verzoek om het door te zenden naar het hoofd van de GMD in Paramaribo.

Een absurde maar doeltreffende oplossing.

Tijdens de vlucht over de grote savanne genieten Ornstein en Van der Lingen met volle teugen van het landschap onder hen. Ze noemen het wijds en prachtig.

Een blik met het telegram wordt na een spectaculaire, kantelende vlucht afgeworpen op de landingsbaan. Na een ererondje vliegt men weer terug naar de basis in Bazilië.

'Mijn maag beschrijft de gehele terugweg nog ererondjes' bekennt Ornstein.

En nu moeten ze dit hele traject, gesteentemonsters verzamelend, nog te voet afleggen.

Maar het terrein wordt een stuk makkelijker, zeker als ze de grassavanne bereiken.

Ze maken goede vorderingen, ondertussen genieten van het bijna on-Surinaamse landschap.

Blauwe bergen aan de horizon. Een frisse wind.

Wel veel trangabakka's (kleine steekvliegjes) en muskieten.

's Avonds hangen ze hun hangmatten op in een veelgebruikt indiaans jachtkamp. Hier treffen ze een “autokerkhof” aan: tientallen rugschilden van leeggepeuzelde savanneschildpadden.

De volgende dag marcheert de expeditie verder. *'Om zich te beschermen tegen de snijdende grassen, vlechten de Trio's slossen van de jonge loten van de in de savannezwampen veel voorkomende Maurisiepalm, de koj, die volgens hen een geschenk van de goden is waarvan de vruchten smakelijk zijn, uit welks stam je suikerwater kunt tappen, die schaduw geeft als je wilt rusten en uit welks loten je mooi vlechtwerk kunt maken.*

Sepi en Pesseij hoeven elk maar één zo'n postaj te vlechten, want zij doen samen met één paar zeer oude schoenen, waarvan Sepi de linkerschoen rechts draagt en Pesseij de rechterschoen links. Misschien moet U ook glimlachen om de indiaanse gewoonte schoenen verkeerd om te dragen, maar weet dan dat ze op die manier veel steviger aan de voeten zitten..... Indianen, de uitvinders van hangmat en rubberschoeisel, moeten wij toch zeker tot de experts rekenen.

Men is nu terug op Surinaams grondgebied, weer thuis in Switi Sranang. Van een grens is niets te bekennen.

Ondertussen is de Palaimesavanne uit het zicht verdwenen. De afgesproken ontmoeting met een andere GMD ploeg gaat dus niet door.

Een stijlvolle ceremonie vind plaats op zaterdag 2 maart. Nu de expeditie het stroomgebied van de Sipaliwini heeft bereikt, geeft Ornstein de leiding over aan Van der Lingen, die hier zijn werkterrein heeft. Dit gebeurt door de plechtige overdracht zijn dierbare geologenhamer. Van der Lingen zal de laatste drie dagen voorop gaan.

'Het weer, licht bewolkt, werkt mee om een goede dagprestatie te halen: zeventien kilometer in acht uur lopen. De pasi leidt ons door de prachtige Sipaliwini savanne, die soms op een vruchtboomgaard lijkt, dan weer op een steenwoestijn of op de prairies. Meer dan gisteren moeten we door savannezwampen, waar het lopen zwaar is: de graspollen zijn te wiebelig om op te lopen, terwijl het pad zelf een modderstroompje is waar de laarzen in vastzuigen.'

Het laatste bivak, boetoe 16, is weer een oud Trio kamp. De schildpadrugschilden wijzen er op dat het nog onlangs is gebruikt. Aan dit "volkswagenkerkhof" wordt een nieuw wrak toegevoegd.

Tenslotte wordt op zondag 3 maart de airstrip Sipaliwini bereikt.

'Alle leed is geleden'

Na drie heerlijke rustdagen komt het postvliegtuig de mannen ophalen.

'U kunt in drie kwartier vliegen van Paloemeu naar Sipaliwini. U kunt ook lopen'
Aldus Ornstein.